

AYB-də dilin saflığının və nitq mədəniyyətinin qorunması məsələsinə həsr olunmuş tədbir keçirilib

Dilimizin saflığı milli məsələdir. Prezident İlham Əliyevin 1 noyabr 2018-ci il tarixli "Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Fərmanında göstərilir ki, dövlətimiz dilimizin saflığının qorunması məsələsinə daim prioritet vermiş və manesiz inkişafı üçün münbit zəmin yaratmışdır. Mühüm sənəddə müasir Azərbaycan dilinin mükəmməl qrammatik quruluşu, zəngin lüğət tərkibinə və ifadə vasitələrinə malik olduğu vurğulanmaqla yanaşı, onun hüdudsuz imkanlarından yetərincə və düzgün istifadə edilməməsi hallarının da geniş yayıldığına diqqət cəlb olunur. Xüsusilə, televiziya və radioda, internet resurslarında, mətbu nəşrlərdə və reklam daşıyıcılarında ədəbi dilin normaları, leksik və qrammatik qaydalar pozulur, məişət danışığından istifadə olunur, yeri gəldi-gəlmədi ecnəbi söz və ifadələrə ifrat müraciətlər edilir. Bu sahədə hüquqi tənzimləmənin və daimi nəzarətin lazımlıca olmaması dil pozuntularının hiss ediləcək qədər artmasına səbəb olur. Bütün bu səbəblərə görə, "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitorinq Mərkəzi" yaradılıb, "Azərbaycan dilinin saflığının qorunması və dövlət dilindən istifadənin daha da yaxşılaşdırılması ilə bağlı Tədbirlər Planı" və əməli təkliflər hazırlanaraq həyata keçirilməyə başlanıb. Yanvarın 30-da Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Natəvan klubunda keçirilən tədbir məhz, dilin saflığının və nitq mədəniyyətinin qorunması məsələsinə həsr olunmuşdu.

Tədbiri giriş sözüylə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, **Xalq yazıçısı Anar** açaraq iştirakçıları salamladı: "Sonuncu Qurultayda demişdim ki, yaxın gələcəkdə AYB-də dil haqqında, dərslərlər və törcümlər haqqında tədbirlər təşkil etməyi düşünürük. Bu silsilədən ilk müzakirəmiz dilimizə həsr olunub. Dilimizlə bağlı çox ciddi problemlər var". Sonra ağsaqqal yazıçı Seyran Səxavətin bu barədə daha çox praktik müşahidələrə əsaslanan məruzəsi dinlənildi. O, televiziya və radio reportajlarında, sayt xəbərlərində rast gəlinən nitq yanlışlıqlarından, dil qüsurlarından misallar gətirdi. Bəzən fikirlərini nisbətən kəskin şəkildə ifadə edən məruzəçi hətta dedi ki, ağacın dibinə nöyüt tökülüb qurudulduğu kimi, bilərəkdən və ya bilməyərəkdən dilə də qəsd olunur. Bu işə tamamilə yolverilməzdir. Yazarlar, aparıcılar, natiqlər cümlələri hədsiz yükləməkdən, ağırlaşdırmaqdan çəkinməlidirlər ki, bu enerji xəttində, necə deyirlər, qısa qapanmalar baş verməsin.

Sonra məruzə ətrafında müzakirələr başlandı. **Xalq yazıçısı Elçin** Azərbaycan dilinin hazırkı səviyyəsi ilə bağlı nikbin olduğunu söylədi, ədəbi mühitdə dil hadisələrinə, terminologiyaya zəruri diqqət kimi aspektlərə toxundu. Azərbaycan Atatürk Mərkəzinin direktoru, AMEA-nın həqiqi üzvü, Milli Məclisinin deputatı, Əməkdar elm xadimi **Nizami Cəfərov** dili cəmiyyətin ümumi səviyyəsinin göstəricisi kimi dəyərləndirdi, bədii, elmi və danışq dillərinin əsasında formalaşan nitq mədəniyyətimizin səviyyəyə yüksəldildiyini,

çoxdialektli dil coğrafiyamızın özəlliklərini qeyd etdi. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitorinq Mərkəzinin direktoru, filologiya elmləri doktoru, professor **Sevinc Əliyeva** qurumun gördüyü monitorinq tədbirləri barədə məlumat verdi və nəzərdə tutulan işlərdən bəhs etdi. Tanınmış dilçi-əlim, professor **İsmayıl Məmmədov** da çıxışında dövlətimizin və elminin dilin saflığı məsələlərinə həssas münasibətdən danışdı, orfoepiya, linqvistika, lüğətçilik sahələrinə diqqətin daha da artırılması zərurətini önə çəkdi. AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Baş direktoru, filologiya elmləri doktoru, professor **Nadir Məmmədli** çıxış edərək bildirdi ki, "publisistik üslubda əsas silah dildir, konstruktiv əlaməti məlumat və təsiredici funksiyaların birliyi. Aparıcı və ya şərhçi sadəcə, emosional-ekspressiv rəngarəngli faktları ötürməli deyil, həm də ifadələrinin, danışığının düzgünlüyünə əmin olmalıdır. Tanınmış yazıçı-publisist Seyran Səxavətin də göstərdiyi iradlar Azərbaycan televiziya məkanında səslənən məlumat funksiyasının pozulması ilə bağlıdır. Müəllif tamaşaçı, dinləyici dairəsinə cəmiyyət üçün əhəmiyyətli problemlərə diqqət yetirir. Məlumatda yalnız təhrif olunmuş faktlar yox, həmçinin müəllifin fikri öz əksini tapır. Məqsədi yalnız televiziya nitqinin vəziyyət haqda danışmaq yox, həm də göstərilən faktlara münasibətin vacibliyinə və müəyyən bir davranışa olan ehtiyaca auditoriyanı inandırmaqdan ibarətdir. Məlumdur ki, dil daşıyıcılarının icması həmişə kimi hamısı eyni dünyagörüşü malik deyillər - hər bir leksik vahidin özünəməxsus həm semantik, həm də kommunikativ-üslubi cəhətdən keyfiyyəti və mənə anlayışı, işlədilmə dairəsi vardır. Təfəkkürün inkişafı dilin inkişafını tənzimləyir. Seyran müəllim haqlı olaraq irad bildirir ki, bu bezi teleaparıcılara şamil oluna bilmir. Nitqində leksik normaya xələl gələn məhdud daurədə işlənən loru, arqo, jarqon, hətta vulqar sözlər, dialektizmlər işlədilir. Ədəbi dilimizin leksik bazasında normalaşmayan dialekt sözünün radio, televiziya nitqində işlədilməsi yolverilməzdir".

"Azərbaycanın görkəmli yazıçısı Seyran Səxavətin "Cümlə qurmaq - dövlət qurmaq qədər çətindir" başlığı altında, ürək ağrısı ilə etdiyi məruzəni elə biz də ürək ağrısı ilə dinlədik", - deyən **Nailə İslamzadə** çıxışında mühüm məsələlərə toxundu: "Televiziya və radio verilişləri ideoloji, informasiya, maarifçilik, bədii estetik vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə yanaşı Ana dilimizin təbliğində də əvəzsiz rol oynayır. Ümumi olaraq, televiziya-yarımızda yaxşı verilişlər, yaxşı aparıcı və jurnalistlər kifayət qədərdir. Yaxşı və pis kanal olmur, yaxşı və pis verilişlər olur. Ona görə də, bezi verilişlər var ki, orada Ana dilimiz kobud şəkildə təhrif olunur.

Azərbaycan Dil Komissiyası yanında Monitorinq Komitəsi dilimizin saflığının qorunması naminə xeyli iş görüb. Televiziya və Radio, qəzet və saytlar üzrə monitorinq apararaq səhvləri üzə çıxarıb. Özəl televiziya fəaliyyət

göstərmək üçün pul qazanmalıdır, bunu anlayırıq, amma televiziyanı kazinoya çevirmək olmaz. Pulu Ana dilimizə, mənəviyyatımıza zərbə vuraraq qazanmaq olmaz". Daha sonra aparıcı bildirdi ki, "40 illik televiziya təcrübəm əsaslanaraq, vəziyyətdən çıxış yolu kimi, bir neçə təklif etmək istəyirəm: 1. Televiziya aparıcılarının attestasiyası keçirilsin; 2. Hər bir televiziya və radioya aparıcıların nitqi və efir mədəniyyəti ilə məşğul olmaq üçün mütəxəssis təyin edilsin. Bu mütəxəssis sadəcə "forma" üçün deyil, doğurdanda Ana dilimizin saflaşdırılması yolunda çalışsın.; 3. Monitoring Mərkəzi tərəfindən qeyd olunan səhvlər təkrarlandığı halda cərimə tətbiq edilsin; 4. Monitoring Mərkəzinin səlahiyyətləri artırılsın ki, televiziya, radio, qəzet və saytlarda aşkar olunmuş səhvlərin aradan qaldırılmasında sözü keçsin".

Professor, sənətşünaslıq doktoru **İlham Rəhimli** Seyran Səxavətin məruzəsini sözün əsl mənasında, vətəndaş yangısıyla yazılmış ziyalı arayışı, həyacan təbili, vətəndaş-yazıçı harayı adlandırdı: "Mənə qədər çıxış edənlərin hamısı müzakirə olunan məsələyə öz baxım bucaqlarından yanaşmaqda haqlıdılar, arqumentləri əsaslıdır. Ancaq Seyran Səxavətin iradları daha əsaslı, həyacanlı və mənəvi, vicdanı rahatsızlıq doğurur. Çünki onun qoyduğu problemin rişələri kökündən məhv edilməsə xərçənk kimi metastaz verib daha müdhiş fəsadlar törədəcək. Özəl televiziyalarda reklamların dili bərhad vəziyyətdədir. Televiziyaların rəhbərləri bu məsələdə yaxalarını kənara çəkməkdə müəyyən qədər haqlıdılar. Ancaq hazırkı vəziyyət qətiyyə qanədici deyil. Bu istiqamətdə də sərt və səmərəli fəaliyyət sistemi qurulmalıdır. Məzmunuz, səviyyəsiz, əxlaqa zidd şoulara irad tuatnda özəl televiziyaların rəhbərləri özlərinə bəraət üçün belə bəhanə gətirirlər: "Həmin verilişlər bizə reyting və pul gətirir, işçiləri onunla saxlayırıq". Unudurlar ki, xalqa xidmət etməli olan televizya heç kəsin fərdi bostan yeri deyil ki, istədiyi tərəvəzi orada əksin. Özəl qəzetlərin böyük əksəriyyətində dil bərhad şəkilə salınır. Mən 20 ildən çox dövlət və sahə qəzetlərində çalışmışam və bilirəm ki, hər orqanın həm ilkin oxu, həm də səhifə (qəzet çapa getməzdən öncə) korrektorları olur. Korrekturasız çıxan qəzetlərdə kim harada istəyir orada da "kefi istədiyi", yaxud "ağlı kəsdidiyi" durğu işarəsini qoyur, sözlər düzgün yazılmır, cümlə quruluşları dilimizin qrammatika qanunlarına uyğun gəlmir".

Yazıçı-publisist **Aygün Əziz** çıxışında qeyd etdi ki, "hörmətli yazıçımız Seyran Səxavət məruzəsində uzun müddət TV kanallarında rast gəldiyi dil qüsurlarından ibarət böyük bir siyahı oxudu. Bu qədər "xoruz səsi eşitməmiş" əndərəbədi söz və ifadələrin jurnalistlər tərəfindən və mötəbər xəbər saytlarında işlənməsi biabırçı haldır. Seyran müəllim haqlı olaraq tele-radio işçiləri üçün attestasiya keçirilməməsindən giley etdi. Hörmətli yazıçımızın sözüne qüvvət olaraq əlavə edim ki, bu üsul faydalı ola bilər. Əgər doğrudan da şəffaf keçirilərsə, biz bu yöndə yaxşılaşma doğru müəyyən addım atmış olarıq. Niyə tibb işçiləri və müəllimlər üçün attestasiya keçirilir, saf-çürük edilir, amma KİV işçiləri başlı-başına buraxılıb?"

Yazıçı-publisist **Fəxrəddin Meydanlı** belə aktual bir mövzunu müzakirəyə çıxardığına görə AYB rəhbərliyinə və məruzəçiyə təşəkkürünü bildirdi. Eyni zamanda, ölkəmizdə dəb halı almış müraciət formaları sahəsindəki problemlərdən söz açaraq təkliflərini diqqətə çatdırdı.

Ümumilikdə, işgüzar ruhda keçən, ana dilimizə təəssübkeşlik duyğuları ilə süslənən müzakirələrdə real vəziyyət, perspektiv qayğılar və hər bir vətəndaşın dilə məsuliyyətli münasibət göstərməsi zərurəti dönə-dönə qabardıldı.